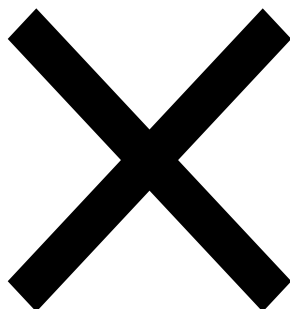

SOCIETATEA DECENTĂ

J.D. TROUT

Un autor, J. D. Trout a reluat tema empatiei, văzută drept „capacitate de a înțelege în mod exact (accurately) poziția altora - sentimentul că «aceasta mi s-ar putea întâmpla mie»” (Why Empathy Matters. Science and Psychology of better Judgment, Penguin Books, New York, 2009). Simpatia este doar un sentiment, empatia include plasarea în situația altuia. Mai mult, el a tras consecințe politice din realitatea empatiei. Aceasta devine punctul de plecare al unei renovări a democrației. Rareori epistemologii pășesc spre degajarea implicațiilor etico-sociale ale considerațiilor lor. J. D. Trout a făcut-o.

J. D. Trout își ia o premisă din realitatea istorică - aceea că, dincoace de reglementările nedrepte, nici chiar reglementările egalitare ale societății moderne nu reușesc să facă față nevoilor resimțite de indivizi în viața lor. Oricât de salutare au fost măsurile generale de ameliorare economică (dezvoltarea) și instituțională (distribuția egalitară a drepturilor, libertăților și serviciilor), ele nu reușesc să atingă existența fiecărui individ și să o schimbe în bine. Desigur că nu sunt posibile ameliorări în societate fără măsuri generale de genul celor amintite, dar acestea nu fost de ajuns niciodată. Ele trebuie complementate nu accidental, ci principial și consecvent, cu acțiuni empatice, ce urmează inevitabil alte acțiuni.

În fapt trăim „epoca megademocrațiilor”, în care populațiilor, ca urmare a mărimii lor, diversității culturale, frontierelor geografice, li s-a impus o „distanță psihologică” ce se mărește între guvernări și cetățeni și între oameni. Chiar în democrațiile cele mai avansate distanțele psihologice dintre oameni sunt excesive. S-a creat o enormă „prăpasie a empatiei (empathy gap)” care face ca reacția cea mai răspândită la necazurile unuia sau altuia să fie compasiunea retorică („ce să-i fac?”), dacă nu indiferența („așa este viața!”) sau ignorarea („nu este treaba mea!”). Pentru a o suprima este nevoie ca cei care se ocupă de democrație să deschidă calea spre un “nou demos (a new demos)”, o „agora modernă (a modern agora)” printr-un „nou iluminism, al secolului douăzeci și unu (a new first century Enlightenment)”.

J. D. Trout își ia o premisă din realitatea nemijlocită: sacrificarea continuă a empatiei de către actualul discurs public. „Mai curând decât să eleveze empatia, dialogul public a marginalizat-o dând curs unor sentințe autoritative și sobre, conform cărora noi nu am putea să-l ajutăm pe fiecare”. Se gândește frecvent statistic, dar nu se observă că în spatele numerelor sunt oameni care trăiesc. Se observă cauze ale situațiilor, dar acestea sunt preluate doar în formule generale. Se pune totul în seama pieței, ignorându-se faptul că oamenii care participă sunt cei afectați. S-a ajuns la situația în care o civilizație „individualistă” ajunge să „blameze oamenii săraci pentru sărăcia lor, mai curând decât să explice situația acestora în termeni de factori sociali, economici sau culturali” . J. D. Trout își mai ia o premisă din antropologie. Conform acesteia, suntem ființe care reacționăm rațional, dar

și emotional, iar „un răspuns uman cu succes la nevoia umană se cere bazat pe ambele reacții”. Nu totul poate fi empatie, iar „empatia fără rațiune este oarbă”, dar nu putem să nu recunoaștem, dacă abordăm rațional realitățile, că empatia este „centrală umanității noastre”.

În societate, măsurile generale sunt oricând indispensabile, dar de cele mai multe ori ele trebuie complementate sistematic cu cele empatice. „Desigur, empatia nu este omniscientă; ea omite cazuri demne de considerare și dispută unele care nu sunt adecvate. Dar empatia nu ar trebui desconsiderată ca sentimentalitate juvenilă”. Ei ar trebui să i se recunoască o importanță incomparabil mai mare decât s-a făcut până acum, sistematică.

Plecând de la astfel de premise, J. D. Trout contruiește un nou orizont al vieții în societatea modernă, în care, împreună cu empatia, sistemul nostru de gândire rațională și deliberată poate extinde acum interesul nostru moral la oameni aflați mai departe de viața noastră privată. Nu dă rezultate rămânerea la gândirea în termenii generali ai egalitarismului. Nu este avenită nici „retorica răspunderii personale”. Nu este satisfăcătoare nici filosofarea asupra temei câtă vreme doar empatia poate pătrunde anumite situații. „Oamenii normali se îngrijesc de vecinii lor, de abordarea lor corectă și de bunele opțiuni”. Faptul că se disprețuiește empatia face săracă urmărirea propriei fericiri și încă și mai săracă fericirea altora.

Orizontul prezentat de J. D. Trout este cel al „societății decente (decent society)”. El consideră că „o societate bună și empatică poate tolera inegalități comune și moderate, dar este incompatibilă cu diferențele enorme în bunăstare care sunt, arbitrare”. Ar fi naiv să presupunem că găsim ușor scopuri agreate universal pentru o „societate decentă” și ne putem simți obligați să rămânem la a recomanda doar proceduri de decizie.

Dar faptele ne obligă să acceptăm că „o societate afluentă decentă ar trebui să ofere mai mult decât o garanție procedurală aridă”. „Societatea decentă” are cel puțin două scopuri: ea „asigură bani sau alte resurse pentru a reduce suferința umană, cel mai des pentru a acoperi nevoile de bază ale săracului”; ea „urmărește egala oportunitate care este efectivă”. Suntem în situația în care economia a intrat într-un nou secol, dar psihologia politică este retardată. J. D. Trout spune că empatia ar putea-o recondiționa. Ea „nu poate fi ghidul ultim pentru a înlătura suferința umană. Ea poate fi un loc de start, dar nu de sosire. Ea are nevoie de imaginație, căci unii dintre cei în nevoie nu sunt în fața noastră, în contact direct cu noi. În definitive, nu poți fi cetățean fără empatie”.

Problema concretă este astăzi de „a face din eradicarea sărăciei prioritate” - ceea ce nu s-a făcut nici în cele mai dezvoltate țări. Acțiunea guvernamentală nu este doar pentru a ajuta mulți oameni, ci și pentru a corecta omisiunile. Avem tendința de a ne adapta la felurile de a proceda din societate. Or chestiunea este de a opta pentru alternative mai bune. Trebuie începută, în orice caz, reorientarea politicii punând în acțiune „minipublicul” și apoi extinzându-l spre a umple treptat „prăpastia (gap)” dintre decidenți și cetățeni și dintre cetățeni.

ANDREI MARGA